

Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Economia binelui comun: un model economic sustenabil orientat către coeziune socială”

(aviz din proprie inițiativă)

(2016/C 013/06)

Raportor: domnul Carlos TRIAS PINTÓ

Coraportor: domnul Stefano PALMIERI

La 19 februarie 2015, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, Comitetul Economic și Social European a hotărât să elaboreze un aviz din proprie inițiativă cu privire la

„Economia binelui comun: un model economic sustenabil orientat către coeziune socială.”

(aviz din proprie inițiativă)

Secțiunea pentru uniunea economică și monetară și coeziune economică și socială, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 10 iulie 2015.

În cea de a 510-a sesiune plenară, care a avut loc la 16 și 17 septembrie 2015 (ședința din 17 septembrie), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 144 de voturi pentru, 13 voturi împotriva și 11 abțineri.

1. Concluzii și recomandări

1.1. CESE consideră că modelul de economie a binelui comun (EBC) ⁽¹⁾ a fost conceput pentru a fi inclus în cadrul juridic european și național, în scopul înaintării către piața unică europeană printr-o economie mai etică, bazată pe valorile europene și pe succesele politicilor de responsabilitate socială, și, în plus, prin crearea de sinergii între acestea, care să le consolideze.

1.2. Economia binelui comun reprezintă o abordare holistică ale cărei concepte sunt strâns legate de valorile fundamentale ale economiei sociale, ale economiei circulare, ale economiei participative, ale economiei funcționalității, ale economiei bazate pe resurse și ale economiei albastre.

1.3. Economia binelui comun este sprijinită de organizații ale societății civile, de întreprinderi și de mediul universitar și este considerată drept un model viabil, care consolidează valorile europene și coeziunea socială și promovează un sistem economic responsabil. În fapt, EBC a fost susținută de peste 100 de grupuri locale și de aproape 2 000 de întreprinderi ⁽²⁾ și organizații sociale.

1.4. În concordanță cu Strategia Europa 2020, acest model propune trecerea la o „piață etică europeană” ce va promova inovarea socială, va stimula rata de ocupare a forței de muncă și va aduce beneficii pentru mediu. „Piață etică europeană” va putea fi construită prin aplicarea mai multor strategii:

1.4.1. Indicatori de măsurare a bunăstării și dezvoltării sociale „dincolo de PIB” ⁽³⁾, cum ar fi produsul binelui comun și bilanțul binelui comun.

1.4.2. Un proces de elaborare a politicilor care vizează evidențierea întreprinderilor cu cele mai mari contribuții la binele comun, cum ar fi achizițiile publice etice și promovarea comerțului interior etic.

1.4.3. Promovarea comerțului exterior etic ca „marcă Europa”. În acest fel, Europa va pregăti terenul pentru a fi recunoscută ca o piață etică iar întreprinderile europene vor conduce piața etică mondială și vor contribui la consolidarea drepturilor omului, a standardelor de muncă și a protecției mediului în întreaga lume.

⁽¹⁾ A se vedea site-ul web al economiei binelui comun.

⁽²⁾ Unele dintre ele prezente pe piețe foarte competitive.

⁽³⁾ Pentru a se ține seama atât de PIB, cât și de alți indicatori complementari.

- 1.4.4. Încurajarea tuturor tipurilor de antreprenori care înființează organizații menite să contribuie la binele comun.
- 1.4.5. Încurajarea consumului etic și ridicarea nivelului de conștientizare în rândul consumatorilor europeni.
- 1.4.6. Creșterea diversității ecosistemului financiar prin promovarea unor rețele de bănci și burse etice în întreaga UE.
- 1.5. CESE solicită Comisiei Europene ca, în cadrul strategiei reînnoite privind RSI, să facă un pas calitativ pentru a recompensa (în ceea ce privește achizițiile publice, accesul la piețele externe, avantajele fiscale etc.) întreprinderile care pot face dovada unei performanțe etice mai ridicate.

2. Introducere

2.1. Economia și, implicit, politica economică joacă un rol esențial în societatea contemporană, devenind piatra unghiulară a succesului sau eșecului pentru restul politicilor fundamentale pentru bunăstarea cetățenilor: cele educaționale, în domeniul sănătății și al serviciilor sociale, culturale, de mediu, tehnologice sau de inovare. Toate depind în mare măsură de situația economică din diferitele domenii.

2.2. Criza, care are în continuare un impact negativ asupra economiilor statelor membre și asupra calității vieții populației din Europa, a scos în evidență slaba reziliență a sistemului socioeconomic al UE.

2.3. Pe de altă parte, conform sondajului mondial din 2014 al Confederației Internaționale a Sindicatelor (ITUC)⁽⁴⁾, nu există nicio țară în care majoritatea cetățenilor să considere că sistemul economic este corect. Astfel, patru din cinci persoane (78 %) sunt convinse că sistemul economic îi favorizează pe cei bogați. De asemenea, 88 % dintre germani și 90 % dintre austrieci doresc „o nouă ordine economică” (conform sondajului realizat de Fundația Bertelsmann⁽⁵⁾) și, fără nicio îndoială, aceste date se confirmă și în țările care au avut cel mai mult de suferit de pe urma crizei economice, cum ar fi Grecia, Portugalia, Irlanda, Spania și Italia.

2.4. Ținând cont de progresele înregistrate de Comisie în materie de inovare socială, de avizul CESE SC/39 „Bilanțul Strategiei Europa 2020”, de raportul privind evaluarea la jumătatea perioadei a Strategiei Europa 2020 și de inițiativa Grupului de coordonare Europa 2020 „Despre fericire – dincolo de PIB”, este evident că, în cazul în care dorim să susținem în mod eficient competitivitatea economică și coeziunea socială, este nevoie de o schimbare de paradigmă, astfel încât obiectivele economice, sociale și de mediu să devină cu adevărat interdependente și să se ajungă la un echilibru mai bun între aspectele calitative și cele cantitative ale dezvoltării, mulțumită abordării holistice.

2.5. Modelul „economiei binelui comun” (EBC) reprezintă un element complementar adecvat, susținut de societatea europeană. Obiectivele și valorile lui depășesc propunerile convenționale ale responsabilității sociale și viziunea sa holistică îi conferă capacitatea de a aduce laolaltă o gamă foarte largă de actori din cadrul societății.

2.6. În numai patru ani, EBC a devenit o mișcare socială, susținută de peste 100 de grupări locale, de aproape 2 000 de întreprinderi și organizații sociale și de un număr din ce în ce mai mare de universități din țări precum Austria, Germania, Elveția, Italia și Spania. În plus, regiunea Tirolului de Sud din Italia și mai multe guverne locale din diferite țări europene au adoptat modelul de EBC pentru a-l aplica pe teritoriul lor.

3. Economia binelui comun: obiectiv, valori, strategii și indicatori

3.1. Obiectivul unei societăți trebuie să fie binele comun al tuturor membrilor săi și al fiecăruia dintre ei, în conformitate cu prevederile constituționale.

⁽⁴⁾ Sondajul mondial al ITUC 2014.

⁽⁵⁾ Fundația Bertelsmann – *Bürger wollen kein Wachstum um jeden Preis* („Cetățenii nu doresc creștere economică cu orice preț”).

3.2. În conformitate cu orientările prevăzute la articolul 3 alineatele (1), (2) și (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană ⁽⁶⁾, principala propunere a modelului EBC este ca **economia să se pună în slujba cetățenilor**, adică a binelui comun. Pentru atingerea acestui obiectiv, trebuie să se pornească de la premisa că banii și capitalul reprezintă instrumente importante de schimb comercial și investiții, însă nu constituie în niciun caz un scop în sine.

3.3. Modelul economic aflat în slujba binelui comun se va baza pe valori unanim recunoscute drept universale: demnitate umană, solidaritate, durabilitate ecologică, justiție socială, transparență și participare democratică.

3.4. Recunoașterea binelui comun ca țel central al economiei necesită o metodă specifică de măsurare a succesului economic ținând seama de obiectiv, nu doar de mijloace: prin produsul binelui comun, prin bilanțul binelui comun și prin evaluarea bonității binelui comun, care vin în completarea PIB-ului, a bilanțului și, respectiv, a bonității financiare.

3.5. EBC este un model holistic ce își propune integrarea economiei în contextul social, cultural și ecologic al societății europene. După cum se poate observa din tabelul de mai jos, modelul EBC reflectă valorile fundamentale ale diferitelor propuneri economice:

VALORILE EBC/MODELE	Demnitate umană	Solidaritate/cooperare	Durabilitatea mediului	Dreptate socială	Democrație
Economie socială	X	X	X	X	X
Economie circulară			X		
Economie colaborativă		X			X
Economia funcționalității		X	X		
Economie bazată pe resurse			X	X	
Economie albastră			X		

Sursă: concepție proprie.

3.6. EBC se prezintă ca un model economic care poate contribui la succesul Strategiei Europa 2020, în special:

- prin creșterea ratei de ocupare a forței de muncă și prin îmbunătățirea calității locurilor de muncă existente (valorile „demnitate umană” și „justiție socială”);
- prin promovarea inovării sociale în societatea civilă, în lumea afacerilor și pe scena politică (valorile „participare și democrație”);
- prin reducerea emisiilor de CO₂, promovarea energiei regenerabile, îmbunătățirea eficienței energetice și reducerea consumului de energie (valoarea „durabilitate ecologică”);
- prin reducerea numărului de persoane expuse riscului de sărăcie sau aflate în situație de excluziune socială (valorile „solidaritate” și „justiție socială”).

⁽⁶⁾ JO C 83, 30.3.2010.

3.6.1. EBC este un proces de „inovare socială” și spirit antreprenorial pozitiv, util pentru a promova și sprijini noi idei, care să soluționeze nevoile sociale, să creeze noi relații sociale și, în același timp, să consolideze crearea de valoare economică. În acest context, „inovare” se referă la capacitatea de a genera și a pune în aplicare idei care să demonstreze capacitatea de a produce valoare; „social” se referă la aspecte cum ar fi calitatea vieții, solidaritatea, fericirea și bunăstarea.

3.7. EBC este un instrument ce servește la instituirea unui sistem socioeconomic rezilient, care poate oferi societății civile europene „protecție și dezvoltare”, care contribuie la găsirea unor soluții și, în măsura posibilului, la prevenirea crizelor, precum și la mutațiile economice și sociale. EBC reprezintă metoda prin care reziliența este plasată în centrul proceselor de sprijinire a tranziției de la criză la redresare și dezvoltare.

3.7.1. Reziliența este un factor determinant pentru capacitatea societății civile de a reacționa la schimbări majore și de a face față unor tensiuni și situații de criză neprevăzute. Există, de bună seamă, modalități de pregătire a societății civile pentru a evita crizele și pentru a le face față, dar ele necesită o gestionare mai eficientă și o cooperare mai strânsă a tuturor nivelurilor care reprezintă interesele instituționale, economice și sociale.

3.8. Consolidarea capacității partenerilor economici și sociali de a absorbi, gestiona și preveni efectele crizelor și ale schimbărilor structurale este un element esențial pentru societatea civilă în ceea ce privește sprijinul acordat pentru atingerea unor standarde de viață corespunzătoare nevoilor populației. Astfel, este sprijinită și competitivitatea economică a UE, în vederea coeziunii sociale și a sustenabilității, cu scopul de a nu limita posibilitățile care se oferă generațiilor viitoare.

3.9. Pentru punerea în aplicare a acestor premise, modelul EBC se bazează pe participarea directă a persoanelor, atât în domeniul afacerilor, cât și în domeniul politic. Instrumente precum raportarea cu privire la binele comun, bilanțul binelui comun și, în special, indicele binelui comun municipal se bazează pe implicarea activă a tuturor grupurilor de părți interesate.

4. Trecerea la construirea unei „piețe etice europene”

4.1. Ca urmare a efectelor negative ale recente crize economice și financiare, cetățenii europeni manifestă o toleranță mai scăzută la aspecte precum scăderea salariilor, reduceri în materie de servicii și prestații sociale, degradarea mediului, incertitudine economică și cu privire la locul de muncă sau ponderea tot mai scăzută a drepturilor lor sociale și, de asemenea, a drepturilor lor în calitate de consumatori și utilizatori.

4.2. În același timp, politicile de responsabilitate socială a întreprinderilor, cu caracter voluntar și prea restrânse, care nu oferă suficiente informații relevante, au nevoie de un nou impuls, întrucât: în cadrul multor mari întreprinderi se adâncesc diferențele salariale, femeile care au acces la procesul decizional sunt în minoritate, iar angajamentul în ceea ce privește dezvoltarea carierei profesionale a lucrătorilor tineri nu mai este susținut cu fermitate.

4.3. La rândul lor, antreprenorii și IMM-urile se confruntă cu concurența neloială și cu practicile lipsite de etică, care au făcut ca multe dintre aceste întreprinderi să lupte pentru supraviețuire. În general, populația cere o economie bazată pe valori care, teoretic, sunt consacrate în Constituție.

4.4. Starea de dezangajare socială se traduce printr-o pierdere a încrederii cetățenilor în instituții și în reprezentanții lor. Pentru recăștigarea acestei încrederi indispensabile și pentru consolidarea coeziunii sociale și teritoriale, Uniunea va trebui să-și regândească politicile și să definească o nouă strategie, în conformitate cu exigențele și valorile cetățenilor.

4.5. În acest sens, avizul CESE privind analiza anuală a creșterii pentru 2014 prevede ca tabloul de bord al indicatorilor sociali să fie inclus în semestrul european în mod proactiv, la egalitate cu indicatorii macroeconomici și bugetari. Obiectivele, metodele și instrumentele semestrului european ar trebui să includă în continuare ecologizarea proceselor industriale existente pentru fiecare ramură industrială și ecologizarea întregii economii, pentru a se asigura ieșirea din criză pe baza unui model de dezvoltare mai durabil.

4.6. De aceea, modelul de EBC propune să se facă trecerea către o „piață etică europeană”, în cadrul căreia politicile economice și comerciale să se alinieze la cultura și la valorile unanim recunoscute drept universale. Prin această strategie, economia și întreprinderile europene își vor recupera „imaginea de marcă” internațională, ca organizații ce constituie un exemplu demn de urmat în ceea ce privește protecția și promovarea drepturilor omului, calitatea și sensul muncii, precum și protecția mediului.

4.7. Prin urmare, vor fi recunoscute organizațiile care comercializează produse și servicii în temeiul unor criterii etice și care contribuie la binele comun. Mai precis, nu vor mai intra în zona rentabilității produsele și serviciile care nu garantează un nivel etic minim de-a lungul lanțului valoric.

4.8. În rezumat, modelul de EBC corespunde propunerilor tradiționale formulate în contextul responsabilității sociale a întreprinderilor (RSI) în ceea ce privește valorile, dar merge mai departe în ceea ce privește obiectivele și metodologia. În Europa, RSI a fost întemeiată cu precădere pe principiul „restituirii către societate a unei părți din beneficiul obținut de la aceasta”, înainte ca atenția să se concentreze asupra obiectivului de „stimulare a creării unor valori comune pentru proprietari/acționari, pentru alte părți interesate și pentru societate în general”⁽⁷⁾. Din acest motiv, din păcate, un număr semnificativ de întreprinderi au redus RSI doar la desfășurarea unor activități filantropice sau în domeniul relațiilor publice.

5. Strategii de pus în aplicare pentru construirea unei piețe etice europene

5.1. Au fost propuse mai multe strategii de construire a unei piețe etice europene. Foaia de parcurs va începe cu evaluarea contribuțiilor întreprinderilor la binele comun și cu convergența către o raportare nefinanciară europeană. În continuare, societatea civilă europeană va fi informată cu privire la performanța întreprinderilor prin elaborarea unor etichete etice. Procesul de elaborare a politicilor va scoate în evidență întreprinderile care contribuie în mai mare măsură la binele comun, prin achiziții publice etice și prin politici care să vizeze construirea unei piețe etice interne și externe. În cele din urmă, spiritul întreprinzător, consumul și politicile bancare vor fi, de asemenea, aliniate la principiile binelui comun. Toate acestea vor avea loc prin evitarea sarcinilor administrative excesive și prin utilizarea mecanismelor de piață.

5.2. **Măsurarea contribuției întreprinderilor la binele comun, prin realizarea unui bilanț al binelui comun.** Bilanțul binelui comun măsoară componenta nefinanciară a succesului unei întreprinderi: succesul etic al unei întreprinderi și contribuția ei la binele comun. În versiunea actuală, BBC măsoară valorile constituționale mai importante: demnitatea, solidaritatea, durabilitatea, justiția și participarea democratică, adică rezultatele obținute pe plan etic față de toate grupurile de contact.

5.3. Pentru a merge cu un pas mai departe decât RSI clasică, mișcarea EBC propune ca bilanțul să întrunească opt „metacriterii”, și anume, să fie: 1. universal; 2. măsurabil în puncte neutre; 3. comparabil între întreprinderi; 4. inteligibil pentru toate părțile interesate; 5. public; 6. supus unei auditări externe; 7. obligatoriu; 8. să aibă caracter juridic obligatoriu: cu cât sunt mai bune rezultatele obținute, cu atât scad impozitele, taxele, dobânzile etc., conform devisei: „Prin etică, pe calea succesului”.

5.4. În contextul mișcării EBC, peste 200 de IMM-uri au întocmit un BBC până la etapa finală: evaluarea *inter pares* sau auditul extern. Trecerea la un bilanț obligatoriu se poate face treptat. UE a făcut recent un prim pas, prin Directiva privind raportarea nefinanciară. Al doilea pas ar putea consta în a include în directivă doar standardele care corespund pe deplin metacriteriilor enumerate mai sus și în a acorda avantaje legale în funcție de rezultat. Ulterior, celelalte standarde ar putea fi cumulate într-unul singur, care va fi componenta nefinanciară a bilanțului obligatoriu al întreprinderilor. Acest bilanț „universal” (financiar și nefinanciar) ar deveni legitimația de acces pe piața etică comună a viitorului.

5.5. **Etichetarea etică.** EBC prevede obligativitatea raportării datelor cu privire la comportamentul etic pentru toate produsele vândute pe piața comună europeană, printr-o etichetare etică comună prin care se furnizează informații cu privire la contribuția întreprinderii la binele comun. Etichetarea ar putea evidenția – de exemplu, în cinci culori diferite – rezultatul bilanțului binelui comun. Prin intermediul Codului QR (*Quick Response*), consumatorul ar putea avea acces la detaliile bilanțului.

⁽⁷⁾ COM(2011) 681 final.

5.6. **Achiziții publice etice.** În contextul achizițiilor publice, se va acorda prioritate organizațiilor care, în bilanțurile lor pentru binele comun, fac dovada unei contribuții sporite la acesta. Achizițiile publice din Europa pot acționa ca un catalizator pentru dezvoltarea pieței etice europene, prin adoptarea unor criterii legate de contribuția la binele comun și de calitatea amprentei sociale și a celei ecologice prevăzute de Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului⁽⁸⁾, precum și de punerea în aplicare a clauzei sociale corespunzătoare.

5.7. **Comerț interior etic.** Va fi stimulat comerțul interior liber în cadrul organizațiilor care, în bilanțurile lor pentru binele comun, pot face dovada celei mai mari contribuții la acesta. În primul rând, va fi facilitată libera circulație și comercializarea produselor și serviciilor întreprinderilor europene care fac dovada respectării standardelor etice minime instituite pe piața etică europeană. În al doilea rând, vor fi facilitate importul de produse, investițiile și prestarea de servicii de către întreprinderile din țări terțe care pot să facă dovada respectării standardelor etice minime instituite pe piața etică europeană. Prin urmare, politicile tarifare și fiscale referitoare la comerțul intern și la importuri vor depinde de comportamentul etic demonstrat de întreprinderi.

5.8. **Comerț etic la nivel internațional.** Comportamentul etic și contribuția la binele comun trebuie să fie semnele distinctive ale economiei europene, să reprezinte, cu alte cuvinte, „marca Europa”. Întreprinderile europene, ca ambasadoare ale societății, culturii și valorilor europene, trebuie să garanteze acest comportament etic și să îl poată demonstra cu ajutorul bilanțului. Prin urmare, politicile Uniunii Europene de promovare a comerțului exterior (programele de ajutoare pentru comerț exterior, standarde etice pentru normele comerciale etc.) trebuie să susțină în primul rând întreprinderile care fac dovada celei mai mari contribuții la binele comun.

5.9. **Antreprenori pentru binele comun.** Promovarea spiritului antreprenorial este esențială pentru a asigura sustenabilitatea economică a Uniunii Europene. De asemenea, inovarea socială, prin definiție, ar trebui să fie orientată către oferirea de produse și servicii care contribuie la binele comun al societății. Astfel, politicile care promovează spiritul antreprenorial pe piața etică europeană vor încuraja crearea de întreprinderi și formarea profesională a antreprenorilor, pe baza unor valori precum demnitatea umană, solidaritatea, durabilitatea ecologică, justiția socială și participarea democratică. În toate orașele (binelui comun) se pot înființa platforme ale binelui comun în care să ia naștere întreprinderi care fie că iau în considerare de la bun început realizarea bilanțului, fie se constituie direct ca „întreprinderi ale binelui comun”.

5.10. **Consumatori și promovarea consumului etic.** Succesul pieței etice europene va depinde de cererea din partea consumatorilor europeni de bunuri și servicii care să contribuie la binele comun. Va fi necesar să se creeze și să se promoveze strategii și programe de promovare a consumului etic. Aceste programe vor oferi informații cu privire la caracteristicile pieței etice europene prin programe educative, programe de sensibilizare și planuri de comunicare. „Bilanțul binelui comun” însoțit de „etichetare” ar fi instrumentele perfecte pentru atingerea acestui obiectiv.

5.11. **Băncile etice și prelungirea Acordurilor Basel, cu includerea criteriilor de calitate în regulamentele bancare.** În urma crizei financiare din 2008 și a momentelor dificile traversate de sectoarele bancar și financiar, cetățenii europeni și-au pierdut nu numai încrederea în sistemul bancar, ci și încrederea în autoritățile de reglementare naționale și europene. Această situație creează riscuri majore pentru stabilitatea economică a zonei euro.

5.11.1. Din acest motiv, este necesar să se instituie standarde etice mai ridicate în industria financiară și, în același timp, să crească diversitatea ecosistemului financiar, prin consolidarea unor rețele de bănci etice în întreaga UE (bănci cooperatiste, case de economii, noi bănci etice), care să contribuie la binele comun. Pe această cale poate fi promovată activitatea bancară prin care: (a) se efectuează numai servicii de bază (economii, plăți și creanțe); (b) nu se plătesc deloc dividende sau se plătesc doar dividende limitate; (c) se efectuează un audit cu privire la binele comun pentru fiecare cerere de credit. Această „evaluare a bonității etice” ar reprezenta o extindere a Acordurilor Basel la criteriile etice. Astfel, s-ar măsura valoarea adăugată etică a unei investiții.

⁽⁸⁾ JO L 94, 28.3.2014, p. 65.

5.11.2. Un prim prototip al acestei raportări cu privire la binele comun este în prezent în curs de desfășurare prin intermediul proiectului „banca binelui comun”, în Austria. Condițiile de creditare ar putea fi orientate în funcție de rezultatul evaluării. În acest fel, piața financiară devine un instrument al dezvoltării durabile din punct de vedere social și ecologic.

5.12. **„Bursa binelui comun (regional)”**. Toate băncile etice și orientate spre binele comun vor putea întemeia împreună o bursă regională a binelui comun, care să primească cererile de credit care întrunesc criteriile etice, dar nu și pe cel al solvabilității financiare. Spre deosebire de bursele convenționale, în cadrul acestor burse nu vor putea fi negociate acțiunile deținute de întreprinderi și nici nu se va putea obține un beneficiu financiar: prin urmare, acesta nu ar trebui să reprezinte un motiv pentru a investi într-o societate. Beneficiul investitorilor financiari s-ar traduce altfel: sens, utilitate și etică (*triple skyline*). Astfel, cetățenii și întreprinderile europene ar avea posibilitatea să realizeze investiții etice, în concordanță cu valorile consacrate în constituțiile statelor membre și în tratatele Uniunii Europene înseși.

Bruxelles, 17 septembrie 2015.

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Henri MALOSSE
